

УДК 31.316.37.013.78

Мотивація до навчання студентської аудиторії в умовах інформаційного суспільства: тенденції і перспективи

О.А.ХОМЕРІКІ

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна, E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru

Авторське резюме

В статті розглядаються фактори формування позитивної мотивації студентства в умовах становлення інформаційного суспільства. Цінності, мотиви, установки особистості студентів розглядаються крізь призму властивого їм способу життя та особливостей навколишнього соціокультурного середовища, з його численними процесами соціальних та економічних змін, що впливають на студентство як велику соціальну групу суспільства. Аналізуються результати власного соціологічного дослідження, які засвідчують, що головними факторами, що негативно впливають на мотивацію навчання, є: недоліки підручників і методичної літератури; велика навчальне навантаження, особливо у тих, хто навчається на 3 та 5 курсі технічних спеціальностей; відсутність сучасного обладнання, технічних засобів; непристосованість до занять аудиторій, що потребують ремонту, оснащення новими меблями, навчальним обладнанням.

Зовнішні джерела навчальної мотивації визначаються умовами життєдіяльності студента, до яких ставляться вимоги, очікування і можливості. Вимоги пов'язані з необхідністю дотримання соціальних норм поведінки, спілкування і діяльності. Очікування характеризують ставлення суспільства до вчення як до норми поведінки, яка приймається людиною і дозволяє долати труднощі, пов'язані із здійсненням навчальної діяльності. Можливості – це об'єктивні умови, які необхідні для розгортання навчальної діяльності (наявність підручників, бібліотеки та інших інформаційних, матеріальних ресурсів).

Особисті джерела включають інтереси, потреби, установки, еталони і стереотипи, які зумовлюють прагнення до самовдосконалення, самоствердження і самореалізації в навчальній та інших видах діяльності.

Взаємодія внутрішніх, зовнішніх і особистих джерел навчальної мотивації впливає на характер навчальної діяльності і її результати. Відсутність одного з джерел призводить до переструктурування системи навчальних мотивів або їх деформації.

Ключові слова: мотивація студентів, вища освіта, інформаційне суспільство.

The motivation to learn students in the information society: trends and prospects

O.A. KHOMERIKI

National aviation university, Kyiv, Ukraine, E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru

Abstract

The article discusses the factors of formation of positive motivation of students in the conditions of informational society. Values, motives, attitudes of individual students are considered through the prism of their inherent lifestyle, and socio-cultural environment with its many social and economic changes that affect the students as a large social group of society. Analyzes the results of a sociological survey, which showed that the main factors affecting the motivation of learning are: the shortcomings of textbooks and methodological literature; a large teaching load, especially for those who are studying to be 3 and 5 for the students of technical specialties, the lack of modern equipment, technical means; the inability to classrooms in need of repair, equipped with new furniture, training equipment.

External sources of learning motivation are determined by the conditions of life of the student, including requirements, expectations and opportunities. Requirements associated with the need to comply with social norms of behavior, communication and activities. Expectations characterize the attitudes towards teaching as the norm of conduct, which is adopted by the person and allows to overcome the difficulties associated with the implementation of training activities. Opportunities are objective conditions that are necessary for the deployment of learning activities (textbooks, libraries and other information, material resources).

Personal sources include the interests, needs, attitudes, standards and stereotypes that contribute to the pursuit of self-improvement, self-affirmation and self-realization in educational and other activities.

The interaction of internal, external and personal sources of learning motivation has an impact on the nature of the learning process and its results. The absence of one of the sources leads to a restructuring of the system of educational motives or their deformation.

Key words: motivation of students, higher education, information society.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших умов успіху побудови інформаційного суспільства є формування у студентства позитивної мотивації на отримання освіти. Очевидною причиною зростання актуальності мотивації навчання є і все більш тісний зв'язок цих проблем із соціально-економічним розвитком суспільства, так як освіта забезпечує взаємодію з усіма сферами суспільного життя: економікою, політикою, культурою, адже перехід до ринкової економіки спричинив за собою не тільки позитивні, але і негативні зміни в освітній сфері. Одне з найбільш серйозних наслідків – зниження мотивації до отримання якісних знань, що постає предметом наукового аналізу суспільнознавчих дисциплін. Необхідний пошук нових механізмів соціалізації студентської молоді, формування позитивної мотивації, визначального інтересу і прагнення до придбання знань. Важливим є той факт, що цінності, мотиви, установки особистості студентів слід розглядати крізь призму властивого їм способу життя та особливостей навколишнього соціокультурного середовища, з його численними процесами соціальних та економічних змін, що впливають на студентство як велику соціальну групу суспільства. Розуміння цього стимулює особливу увагу науковців до проблеми мотивації молодого покоління, яке є найважливішим ресурсом розвитку сучасної української держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Освіта як соціальний інститут і соціальні аспекти вищої освіти постійно привертала увагу соціологічної професійної спільноти (В. Астахова, І. Гавриленко, В. Городяненко, О. Скідін, П. Куделя, В. Луговий, М. Лукашевич, М. Руткевич, Б. Рубін, В. Шубкін). У вітчизняній соціології було сформовано базис досліджень, присвячених аналізу різноманітних поведінкових рис молоді й студентства (Л. Аза, В. Арбеніна, В. Бакіров, Є. Головаха, С. Макеев, Б. Нагорний, В. Николаєвський, Н. Победа, Л. Сокурянська, С. Оксамитна, О. Якуба).

Проблема мотивації навчання студентів вузів зачіпається в роботах таких вчених, як А.К. Маркова, А.Б. Орлов, В.А. Якунін, Л.І. Божович, В.Г. Леонт'єв. У роботах Ю.Р. Вишневського, В.Т. Шапка, В.І. Добриніної, Т.Н. Кухтевіч, О.В. Віштак застосовується системний підхід до дослідження стану та перспектив мотиваційно-ціннісних орієнтацій молоді.

Мета дослідження – проаналізувати ступінь впливу можливостей зовнішнього соціокультурного середовища на мотивацію навчання студентів; виділити фактори і умови, що зумовлюють мотивацію навчання.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення ставлення студентів ВНЗ до національної системи освіти та мотивації щодо здобуття освіти було проведено соціологічне емпіричне дослідження методом опитування за

стандартизованою анкетною. Вибіркова сукупність складала 450 респондентів студентів НАУ різних курсів і спеціальностей. Але перш ніж звернутися до результатів дослідження проаналізуємо загальні підходи до мотивації студентства і її динаміки. В цьому контексті не можемо не за торкнути тему соціалізації. Як відзначає Ю.Р. Вишневський, особливістю сучасного студентства є те, що «процес його включення в суспільне життя йде не тільки через навчальну діяльність і професійну підготовку, але й шляхом формування незалежних матеріально-побутових умов, нових форм прояву власної активності і шляхом вибору форм соціальної взаємодії» [1, с. 57].

У процесі соціалізації першокурсників до вузу зазвичай виділяються такі головні труднощі: негативні переживання, пов'язані з відходом вчорашніх учнів зі шкільного колективу з його взаємною допомогою й моральною підтримкою, невизначеність мотивації вибору професії, недостатня психологічна підготовка до неї, невміння здійснювати психологічне саморегулювання поведінки і діяльності, відсутність повсякденного контролю педагогів [5]; невміння приймати самостійні рішення; пошук оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах; відсутність навичок самостійної роботи, невміння конспектувати, працювати з першоджерелами, словниками, каталогами, довідниками [4, с. 78].

Всі ці труднощі різні за своїм походженням. Одні з них об'єктивно неминучі, інші носять суб'єктивний характер і пов'язані зі слабкою підготовкою, дефектами виховання в сім'ї та школі, слабкою мотивацією на отримання знань.

З вступом до вузу для молодшої людини практично закінчується період вибору професії, від курсу до курсу йде процес її коригування.

Разом з тим на 2 і 3 курсах нерідко виникає питання про правильність вибору вишу, спеціальності та професії. Е. Ф. Зеєр відзначає, що багато студентів переживають розчарування в одержуваній професії. «Виникає невдоволення окремими предметами, з'являються сумніви в правильності професійного вибору, падає інтерес до навчання. Спостерігається криза професійного вибору. За рідкісним винятком ця криза долається зміною навчальної мотивації на соціально-професійну. професійна спрямованість навчальних дисциплін, що підсилюється з року в рік, знижує незадоволеність майбутньою професією» [3, с. 45].

Але перше ніж перейти до мотивації для визначення загальної думки щодо освіти взагалі, анкетування розпочиналося з питання про задоволеність респондента перш за все власною освітою. Таке питання окреслює загальний настрій респондента щодо досліджуваної проблеми та в подальшому може

слугувати базою для порівняння з іншими ознаками. Питання про особисте ставлення респондента одночасно налаштовує його на спілкування з приводу даної проблеми, або ж, навпаки, відштовхує, виконуючи при цьому функцію фільтра та відсіюючи не зацікавлених в опитуванні респондентів. Конкретно ж для НАУ розподіл відповідей на дане питання слугуватиме об'єктивним показником відповідності його освітніх послуг потребам і вимогам студентів. Такий показник слугує одним із трьох складових іміджу навчального закладу поруч із думкою роботодавців та репутацією всередині академічної спільноти.

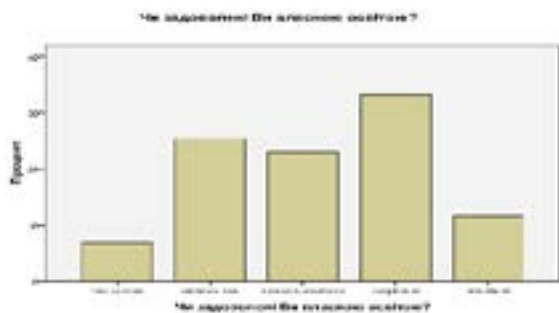

Рис. 1 Розподіл відповідей за питанням «Чи задоволені Ви тією освітою, яку отримуєте?»

Як видно з гистограми, маємо наступний розподіл відповідей на дане запитання. Більшість опитаних (33% скоріше не задоволені тією освітою, яку вони отримують в НАУ. В той же час маємо і 25% тих, хто загалом цією освітою задоволений. Ще 23% респондентів важко визначитися з даного питання. Що стосується крайніх значень ознаки, то крайнє негативне значання («зовсім не задоволений») зустрічається дещо частіше, ніж відповідне позитивне (12% і 7% відповідно).

Цікавою є залежність розподілу відповідей від статі та профілю навчання.

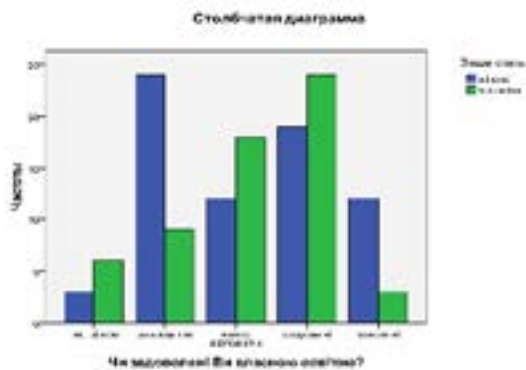

Рис. 2 Залежність задоволеності власною освітою від статі респондента

З діаграми видно, що чоловіки набагато більше схильні до негативної оцінки якості власної освіти. Так, вони становлять 55% від усіх, хто обрав варіант «скоріше не задоволений». В той самий час жінки становлять 72% тих, хто загалом задоволений власною вищою освітою. Таку тенденцію можна пояснити психологічною схильністю чоловіків до категоричності та незадоволення. Цікаво, що залежить розподіл відповідей на дане питання і від профілю навчання.

Цілком зрозуміло, що студенти різних профілів, і навіть спеціальностей, мають дещо різні погляди на одні і ті ж самі проблеми. В силу специфіки наукових методів, з якими по'язана їхня майбутня професія, вони мають різні світогляди і способи мислення. Крім того, на ставлення студентів до навчання впливає багато зовнішніх факторів. Серед них можна виділити і ставлення викладача до власної роботи та до студентів, компетентність викладачів, умови навчального процесу та навіть особисте життя молодшої людини. Відповідно, таку ж роль відіграють і традиції навчання у тому чи іншому вузі.

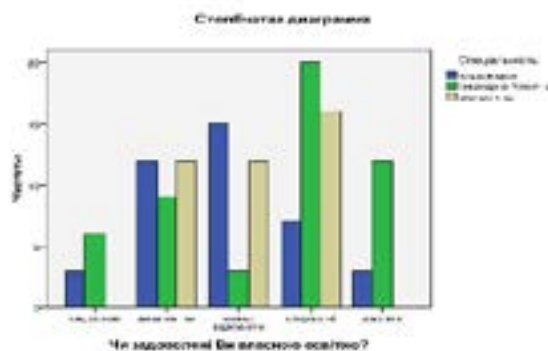

Рис. 3 Залежність задоволеності власною освітою від профілю навчання

Найбільший рівень незадоволеності власною освітою спостерігаємо серед студентів інженерно-технічних спеціальностей (40% з них обрали варіант «скоріше не задоволений»). Гуманітарії ж, навпаки, більше схильні до задоволеності власною освітою, або ж невизначеності з даного питання. Економісти ж взагалі утрималися від крайніх оцінок, приблизно рівномірно визначившись із трьома середніми позиціями. Щоправда, частотна перевага все ж спостерігається для варіанту «скоріше не задоволений» (40% проти 30% для другого і третього варіантів).

Таку тенденцію можна пояснити тим, що інженерно-технічна освіта вимагає доброї технічної оснащеності ВНЗ та забезпечення постійного оновлення його фондів та технологій навчання.

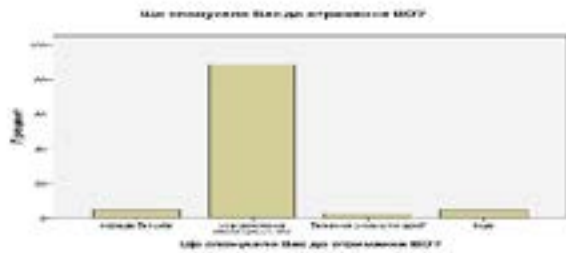

Рис 4 Розподіл відповідей на запитання «Що спонукало Вас до отримання вищої освіти?»

Що стосується загальних мотивів отримання вищої освіти, то у даному питанні абсолютна більшість опитаних (89% або вказали, перш за все, на усвідомлення необхідності вищої освіти. Незначний прояв мали мотиви «порада батьків» (5% «бажання уникнути армії» (2% та «інше» (5%). Власні варіанти містили мотиви саморозвитку та розширення кругозору. Тож отримані дані свідчать про те, що вища освіта усвідомлюється молоддю як необхідний життєвий етап, проходження якого забезпечує основу майбутньої особистісної та професійної реалізації індивіда. Цікаво, що усвідомлення необхідності вищої освіти також може мати різне підґрунтя. Так, наприклад, одні студенти усвідомлюють її необхідність як такої, «бо без диплома не беруть на роботу», а інші – як життєво необхідний етап соціалізації.

Факт усвідомлення необхідності вищої освіти підтверджується і наступною ознакою.

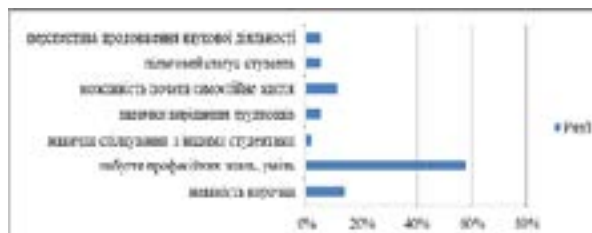

Рис. 5 Розподіл відповідей на питання «Які з наведених атрибутів ВО є найбільш значущими для Вас?»

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вишне夫斯基 Ю.Р. Студент 90-х соціокультурная динамика / Ю.Р. Вишне夫斯基, В.Т. Шапко // Социс. – 2000. – № 12. – С. 56-63.
2. Гаврилова О.В. Взаємозв'язок задоволеності і мотивації навчальної діяльності студентів в системі багаторівневої освіти: Дис. ... канд. психол. наук / О.В. Гаврилова. – Казань, 2000. – 208 с.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессии : учеб. пособие для студентов вузов [Текст] / Э. Зеер. – М.: Академический проект Фонд Мир, 2005. – 336 с.
4. Ємельянов В.В. Студенти про адаптацію до вузівського життя / В.В. Ємельянов / Социс. – 2001. – № 9. – С. 77-89.
5. Матюхина М.В. Мотивация учения младших школьников [Текст] / М. Матюхина. – М., 1984. – 376 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2015

REFERENCES:

1. *Vishnevskiy Yu.R.* Student 90-h sotsiokulturnaya dinamika (Student 90 socio-cultural dynamics) // *Sotsis.* – 2000. – № 12. – P. 56-63.
2. *Havrylova O.V.* Vzayemozv'yazok zadovolnosti i motyvatsiyi navchal'noyi diyal'nosti studentiv v systemi bahatorivnevoyi osvity: Dys. ... kand. psykhol. nauk (Relationship satisfaction and motivation of educational activity of students in the system of multi-level education: Dis. ... Candidate. Psychology. Science). – Kazan', 2000. – 208 p.
3. *Zeer E.F.* Psihologiya professii : ucheb. posobie dlya studentov vuzov (Psychology profession: Proc. allowance for students). – M.: *Akademicheskij projekt Fond Mir*, 2005. – 336 p.
4. *Yemel'yanov V.V.* Studenty pro adaptatsiyu do vuziv's'koho zhyttya (Students adapting to university life) / *Sotsys.* – 2001. – № 9. – P. 77-89.
5. *Matyuhina M.V.* Motivatsiya ucheniya mladshih shkolnikov (Motivating the teaching younger students). – M., 1984. – 376 p.

Хомерікі Олена Андріївна – доктор соціологічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
Адреса: 03680, м. Київ, пр. Комарова, 1
E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru

Khomeriki Olena Andriyivna – doctor of social sciences, associate professor
National aviation university
Address: 1, Komarov Av., Kyiv, 03680, Ukraine
E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru